

Ohlédnutí zpět**Vernisáž výstavy k 60. výročí vyhlazení terezínského rodinného tábora v Osvětimi-Březince**

Dne 8. března 2004 probíhala od 14 hodin ve foyer Muzea ghetta vernisáž k výstavě „Terezínský rodinný tábor“. Za přítomnosti mnoha hostů a památníků na události před šedesáti lety pronesli úvodní slovo ředitel Památníku Terezín, dr. Jan Munk a člen Terezínské iniciativy Pavel Werner, který sám vyhlazovací tábor v Osvi timi pěšil. Mluvené slovo doprovodilo hudbou Klárovo kvarteto.

Vernisáž výstavy o terezínském rodinném táboře
An opening ceremony for the exhibition about the „Terezín Family Camp“

Koncert Bente Kahan v půdním divadle bývalých Magdeburšských kasáren

Po vernisáži se všichni pøesunuli do prostoru pùdního divadla bývalých Magdeburšských kasáren, kde se u pøíležitosti vernisáže výše zmínné ne výstavy konaly vystoupení norské umìlkynì Bente Kahan. Paní Kahan zde pøedstavila básnì ni mecké básníky Ilse Weber, která pocházela z Vítkovic. V ghetto, kde pùsobila jako dìtská sestra, byla v roce 1942 a zahynula v Osvi timi v únoru 1944. Bente Kahan její básnì zhudebnila a vytvoøila z nich velmi poutavé vystoupení. Básnì chronologicky mapují rùzné události z historie ghetta.

Koncert Bente Kahan, pùdní divadlo bývalých Magdeburšských kasáren
Concert of Bente Kahan, the Attic theatre of the former Magdeburg Barracks

Pedagogické semináøe v březnu 2004

V březnu 2004 se konaly v Praze a v Památníku Terezín další dva semináøe pro pedagogy „Jak vyuèovat o holocaustu“. O úèast na semináøe byl v tomto roce obrovský zájem. Nakonec se jich zúèastnilo 114 èeských pedagogù, avšak dalších sedmdesát jsme museli pro tento rok kvùli kapacitu ubytování odmítout. Budou ale v páøadí zájmu zaøazení pøednostní na semináøe v roce 2005.

V rámci programu se úèastníci seznámají s historií židovského osídlení u nás, s poèátky antisemitismu, psychologickými dopady genocidy na potomky pøedzivých. Velká èást programu je vì nována samotnému holocaustu, místu terezínského ghetta tzv. „koneèném øeñení židovské otázky“; do programu je zaøazena i problematika genocidy Romù.

A look back**The opening of an exhibition marking the 60th anniversary of the extermination of the Terezín family camp at Auschwitz II - Birkenau**

At 2 pm on March 8th, 2004, the opening of the “Terezín family camp” exhibition took place in the foyer of the Ghetto Museum. The introductory words were given, in the presence of many guests and those recalling the events of sixty years ago, by the director of the Terezín Memorial, Jan Munk, and Pavel Werner of the Terezín Initiative, who himself survived the Auschwitz extermination camp. Their words were accompanied by music from the Klára Quartet.

Výstava o terezínském rodinném táboře
The exhibition about the „Terezín Family Camp“

A concert by Bente Kahan in the attic theatre of the former Magdeburg Barracks

After the opening, all present moved to the attic theatre of the former Magdeburg Barracks, where the exhibition opening was marked by a performance by Norse artist Bente Kahan of poems by the German poetess Ilse Weber, who came from Vítkovice; imprisoned in the Ghetto, where she served as a paediatric nurse, from February 1942, she died at Auschwitz in October 1944. Bente Kahan set the poems to music, creating a spellbinding event. The poems are a chronological map of various events in the history of the Ghetto.

Seminars for teachers in March 2004

In March 2004 another two seminars for teachers on “How to teach the Holocaust” were held in Prague and at the Terezín Memorial. There was enormous interest in attending the seminars this year ultimately, 114 Czech teachers participated, while for reasons of accommodation capacity another 70 were disappointed. The latter will, if still interested, receive priority in the organisation of the 2005 seminar however.

Within the programme framework participants were introduced to the history of Jewish settlement in the Czech Lands, the beginnings of anti-Semitism, and the psychological impact of the genocide on the surviving descendants. A large part of the programme was devoted to the Holocaust itself and to the place of the Terezín Ghetto in the so-called “Final Solution to the Jewish Question”; the programme also included consideration of the genocide of the Roma. Attendees participated in workshops, during which they were able to find out more about the work of the Terezín Memorial education department directly.

Úèastníci pracují ve workshopech, v rámci kterých mají možnost se seznámit pøímo s činností vzdì lávacího oddì lení Památníku Terezín.

Workshop „Osudy transportního čísla“, pedagogický semináø
Workshop “The fate of the transport number”, pedagogical seminar

Nové publikace PT

Od poèátku roku 2004 je možno v prodejnách Památníku Terezín zakoupit dva nové publikace pøiblížující historii terezínských represivních zaøízení.

První z nich, „*Terezín-místa utrpení a hrdinství*“ mapuje osudy vì znic v Malé pevnosti jak pøed 2. svìtovou válkou, tak i v dobì existence policejní vì znic gestapa od roku 1940. Dále je zde zachycena historie terezínského ghetta, založeného v samotném mìstì Terezín, a koncentraèního tábora v Litomìøicích. Èást knihy je vì nována i pováleèním letùm Terezína. V knize najdete 26 barevných a 119 èernobílých fotografií a reprodukcí. Je možno ji zakoupit v èeské, anglické, ni mecké a francouzské verzi.

Nová publikace Památníku Terezín „Terezín -Místa utrpení a hrdinství“
New publication of the Terezín Memorial “Terezín - Places of Suffering and Braveness”

Publikace „*Terezín v ‘koneèném øeñení židovské otázky’ 1941 - 1945*“ je prùvodcem stálou expozici Muzea ghetta v Terezínì. Je zde pøiblížena historie samotné terezínské pevnosti a také i cesta k založení Muzea ghetta v roce 1991. Následovní kniha jako správný prùvodce provádí ètenáøe jednotlivými èásmi expozic v pøízemí a v prvním patøe.

Každé èásti expozice je vì nována textem bohatým doplnìním barevnými a èernobílými fotografiemi exponátù (na 136 stranach celkem 168). Kniha je k dostání v èeské, anglické a ni mecké verzi.

Nová publikace Památníku Terezín „Terezín v ‘Koneèném øeñení židovské otázky’ 1941 - 1945“
New publication of the Terezín Memorial “Terezín in the ‘Final Solution to the Jewish Question’ 1941 - 1945”

Co plánujeme?

- 3. 5.: *In The Mirror of Time*, from the acquisition of the Terezín Memorial 1993-2003; Exhibition space at the IVth yard, The Small Fortress, Terezín Memorial
- 13. 5.: *Vedem* (“We Are Leading”), documentary exhibition of the children magazine from the Terezín Ghetto; Foyer of the Ghetto Museum, Terezín Memorial
- 16. 5.: *Commemoration Ceremony at the National Cemetery at the Small Fortress*; Terezín Memorial
- 3. 6.: *Kiril Pustovit* sculptures and paintings Foyer of the cinema, The Small Fortress, Terezín Memorial
- 3. 6.: *Kiril Pustovit*, sochy a kresby Pøedstáli kina, Malá pevnost, Památník Terezín

Kontakty - Contacts

Adresa - Address
Památník Terezín, Národní kulturní památká
Principova alej 304, 411 55 Terezín

Malá pevnost - Small Fortress
tel.: 416-782 442, 416782131, fax: 416-782 245
Muzeum ghetta - Ghetto Museum
tel.: 416-782 576, fax: 416-782 993
Magdeburšká kasárna - Magdeburg Barracks
tel.: 416-782 949
Søredisko setkávání II. - Meeting Centre II.
tel.: 416-782 654

PAMÁTNÍK TEREZÍN
národní kulturní památká

Odpovídající redaktor - Editor:
Mgr. Naða Šulcová;
stulcova@pamatnik-terezin.cz
Foto - Photos:
Památník Terezín
Anglický překlad - Translation:
Alastair Millar
Výtvarné zpracování - Design:
Miroslav Vesely, František Hejda
look@look.cz

Vydává - Published by
Památník Terezín, Česká republika
The Terezín Memorial, The Czech Republic
2004

www.pamatnik-terezin.cz

ZPRAVODAJ NEWSLETTER

VZDĚLÁVACÍ A INFORMAÈNÍ BULLETIN
EDUCATIONAL AND INFORMATIVE BULLETIN

Pohled na vyhlazovací tábor Auschwitz II - Birkenau po osvobození v zimě 1945
The view of the extermination camp Auschwitz II - Birkenau after liberation in winter 1945

Ministerstvo školství České republiky / Ministry of Education of The Czech Republic
Projekt Matra nizozemského
Ministerstva zahranièí / The Matra Programme of the Dutch Foreign Ministry
Dùm Anny Frankové, Amsterdam/Anne Frank House, Amsterdam
Památník Terezín / Terezín Memorial
2004

Evropa 1943 - 1944**Vývoj politiky nacistů vůči židovskému obyvatelstvu**

Po prohrané bitvě u Stalingradu bylo nacistickému vedení Třetí říše zřejmé, že se musí pokusit o narušení jednoty antihitlerovské koalice. Bylo zřejmé, že právě genocida Židů, o niž se svět začal stále více zajímat, bude v mnohých jednáních pøekázkou. Proto se nacisté vůči rozdilu lépe a dovednìji krýt své zloèiny. Nastolují zmìny ve své strategii a èiní tyto kroky:

- z páku Heinricha Himmlera jsou po 1. únoru 1943 zastaveny deportace z Terezína na Východ a pauza trvá plných 7 mìsícù;
- terezínské ghetto zaèíná být intenzivnì zkrašlováno, aby mohlo pojmit delegaci Mezinárodního výboru Èerveného káže (viz Zpravodaj 2/2004), popøípadì i jiné návštìvy ze zahranièí;
- v Osvìtimi II - Bøezence je plánováno vybudovat vzorový židovský pracovní tábor, který dosvìdèí, že Židé odjíždí na Východ za úèelem pracovního nasazení. Tento tábor bylo zamýšleno využít pro pøedvedení inspekci v pøípadì, že by ji „nestaèila“ návštìva v terezínském ghettu. Mìla sem být pøevezena èást vì zòù z terezínského ghettka.

Bыло же отòzvou èasu, jak se podaø tyto propagandistické plány uskuteèenit.

Terezínský rodinný tábor v Osvìtimi

V záìí 1943 bylo z terezínského ghettka do KT Auschwitz-Birkenau ve dvou transportech deportováno na 5 tisíc vì zòù. Pod oznaèením BIIB tu vznikl „rodinný tábor“ (rodiny nebyly rozdiøeny do rùzných sekcí tábora podle pohlaví, jak to bylo bì žné, ale zůstaly spolu). Dìti smìly být v òitském bloku, kde se s vychovateli vedenými Fredy Hirschem v novaly improvizované výuce. Jinak v tábore, který byl obklopen plotem nabitém elektøinou, lidé trpí li hladem, zimou, nemocemi, špatnými hygienickými podmìnkami. V prosinci 1943 a v kvìtnu 1944 pøibyla do tábora ještì dalších 12 500 vì zòù.

„Privilegia“ tohoto tábora byla pro èeleny osvìtiského odbojového hnutí záhadou. Brzy odhalili, že v dokumentech ti chto vì zòù je zkratka „SB“ (Sonderbehandlung = zvláštní zacházení, jednalo se o krycì oznaèení pro popravu bez rozsudku) a 6 mì sùcù „karantén“.

Když vypršela doba 6 mì sùcù, bylo vì zòùm ze záèijových transportù falešnì oznaèeno, že pojedou do jiného „pracovního tábora“ - do Heydebrecku. Mìsto toho s nimi náklai áky bez selekce veèer 8. bøezna 1944 zamìly k osvìtiským plynovým komorám, kde bylo celkem 3792 Židù z terezínského ghettka zavraždìno. Podle svìdectví zpívali èeštì obéané pøed smrtí v plynových komorách na znamení vzdoru èeskoslovenskou hymnu, hatiku (židovská hymna) a internacionálu.

Zbyly vì zni tábora oèekávali v obávách vypršení své šestimìsíèní „karantény“. Po èátkem èervence 1944 se tyto obavy potvrdily. Tentokrát však vì zni narodil z bøezna proslì selekcí, èást byla poslána na práci a asi 7 tisíc jich zahynulo v plynových komorách. V této dobì také provedl Mengèle selekce chlapcù z òitského bloku a èást z nich se díky tomu dožila osvobození.

Likvidace rodinného tábora v noci z 8. na 9. 3. 1944 a v dobi mezi 10. až 12. 7. 1944 pøedstavuje nejvìtší hromadné vraždy èeskoslovenských obéanù v prùbìhu 2. svìtové války.

Europe 1943 - 1944**The development of Nazi policy towards the Jews**

After the defeat at Stalingrad it was clear to the Nazi leadership of the Third Reich that they must attempt to break the unity of the anti-Hitler coalition. It was also clear that the genocide of the Jews, in which the world was becoming increasingly interested, would be an obstacle in many negotiations. It was for this reason that the Nazi leaders decided to better and more adroitly hide their crimes. Changes in strategy were tabled, and comprised the following steps:

- at the command of Heinrich Himmler, transports from Terezín to the East were halted on February 1st, 1943, a pause which was to last a full seven months.
- the intensive beautification of the Terezín Ghetto began, in order that it might be made ready to receive a delegation from the International Committee of the Red Cross (see Newsletter 2/2004), or even other visitors from abroad.
- at Auschwitz II-Birkenau the construction of a model Jewish work camp was planned, to testify that the Jews were leaving for the East for the purpose of finding work. It was intended that this camp be used to present for inspection, in the case that a visit to the Terezín Ghetto was "insufficient". Some of the prisoners from the Terezín Ghetto were to be moved here.

The realisation of the propaganda plans was only a question of time.

The Terezín family camp at Auschwitz

In September 1943 some five thousand prisoners were deported from the Terezín Ghetto to the Auschwitz-Birkenau concentration camp in two transports. Under the designation BIIB, the "Terezín Family Camp" was thus created (families not being split into separate sections of the camp according to gender, as was normal practice, but remaining together). Children were accommodated in the Children's Block, where teachers under the direction of Fredy Hirsch provided improvised education.

Otherwise, those in the camp which was surrounded by an electric fence suffered from hunger, cold, illness and poor sanitary conditions. In December 1943 and May 1944 a further 12,500 prisoners were brought to the camp.

The "privileges" of this camp were a mystery to the members of the Auschwitz resistance movement. They soon discovered that the documentation for these prisoners included the abbreviation "SB"

Brána do terezínského rodinného tábora v Birkenau, současné foto
The gate to the Terezín Family Camp in the Birkenau Camp, current photo

PLÁNEK TÁBORA OSVĚTIM II. - BIRKENAU

Legenda k plánu tábora v Birkenau

- 1 - hlavní brána se strážní věží
- 2 - sídlo komandantury
- B IIB - terezínský rodinný tábor
- B IIe - cikánský rodinný tábor
- R - tridièí rampa
- K II, III, IV a V - krematoria s plynovými komorami
- S - láznì a dezinfekèní stanice

Key for the plan of Birkenau camp

- 1 - the main gate with the guard tower
- 2 - the seat of the SS headquarters
- B IIB - The Terezín Family Camp
- B IIe - The Gypsy Family Camp
- R - Sorting ramp
- K II, III, IV and V - Crematoria with the Gas chambers
- S - Baths and disinfecting station

Dopisnice z terezínského rodinného tábora do terezínského ghettka

Vì zòùm rodinného tábora bylo nì kolik dní pøed smrtí 8. bøezna 1944 nakázáno napsat svým blízkým v terezínském ghettu postdatované korespondenèí lístky z „pracovního tábora u Nové Beruni“ („Arbeitslager bei Neu Berun“). Terezínskí vì zni tak získali pøed návštìvou MVÈK dojem, že jejich pøabuzní na východi jsou v poøádku, na živu.

Na dopisnicích museli vì zni uvést datum 25. 3. 1944 a poprosit o potravinové balíèky.

Byli tu před námi....**Fredy Hirsch
(1916 Čáhy - 1944 Osvětim)**

Od mládí byl èinný jako vedoucí v nì meckém židovském skautském hnutí. Jeho snem bylo vystíhat se do Palestiny. V roce 1935 emigroval jako èada dalších nì meckých Židù do Prahy. Pokraèoval zde v práci s mládeží, do roku 1940 organizoval mj. skautské letní tábory. Hirschovo jméno je spojeno také s høàstem Hagibor v Praze-Strašnických, které se stalo v protektorátu jedním z mála míst, kam mohly židovské dìti chodit sportovat. Do

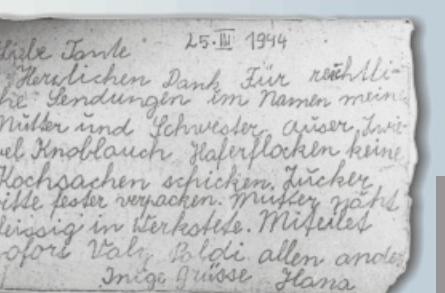
(Sonderbehandlung or "special treatment", a euphemism for execution without trial) and instructions for 6 month "quarantine".

At the end of six months, the prisoners from the September transports were falsely informed that they would be moving to another "work camp" to Heydebreck. Instead, without selection, they were taken by truck on the evening of March 8th, 1944, to the gas chambers at Auschwitz, where 3,792 Jews from the Terezín Ghetto were murdered. According to witnesses, prior to their deaths in the chambers these Czechoslovak citizens sang, in a show of defiance, the Czechoslovak national anthem, the *hatikva* (a Jewish hymn) and the International.

The remaining prisoners in the camp awaited the end of their six-month "quarantine" in dread. At the beginning of July 1944 their fears were realised. This time, in contrast to the situation in March, there was a selection: some were sent to work, and around 7,000 died in the gas chambers. It was at this time that Dr. Mengèle selected boys (twins) from the Children's Block, some of whom survived until the Liberation as a result.

The liquidation of the family camp on the night of March 8th-9th and between July 10th and 12th, 1944, was the greatest mass murder of Czechoslovak citizens during the Second World War.

Several days before their deaths on March 8th, 1944, prisoners of the family camp were instructed to write to a post-dated card to their kin in the Terezín Ghetto from the *Arbeitslager bei Neu Berun* ("work camp at Neu Berun"). Before the visit by the ICRC, the prisoners at Terezín thus received the impression that their relatives in the east were well and alive. The prisoners were required to write the date March 25th, 1944 on the letters, and to ask for food parcels.

Dopisnice Hany Faltinové z rodinného tábora, datum dopisnice: 25. 3. 1944. V té dobì byla již døe než dva týdny mìrù.
The Hana Faltin's postcard from the family camp, the date of the postcard: 25/3/1944. At that time was Hana already for more than two weeks dead

They were here before us...**Fredy Hirsch
(b. Aachen, 1916 - d. Auschwitz, 1944)**

Active from his youth as a leader in the German Jewish Scouts movement, his dream was to move to Palestine. In 1935, in common with many other German Jews, he emigrated to Prague, where he continued to work with young people and, amongst other things, organised Scout summer camps until 1940. Hirsch's name is also linked to the Hagibor playing field at Prague-Strašnice, which during the Protectorate was one of the few places where Jewish children could participate in sports. Fredy Hirsch was brought to the Terezín Ghetto with the so-called Aufbaukommando II on December 4th, 1941. He was

terezínského ghettka pojel Fredy Hirsch s tzv. Aufbaukommandem II. - 4. 12. 1941. Byl mezi tmi, kteøi mìli za úkol organizaci života ve vznikajícím ghettu. Fredy se stal èlenem oddìlé péèee o mládež, které se zasazovalo o lepší životní situaci dìti v ghettu, zajistilo pro nì kulturní a ilegální výukové programy. Hirschovi se povídlo do jisté míry získat pro svùj nì mecký pùvod a sebejistì vystupovat respektu u nì kterých pøislùšníkù SS a to mu pak pomáhalo ve vyúzování záležitostí týkajících se dìti.

I pøes své postavení byl v záìí 1943 za trest zaèæen do pøi tìtisicového transportu z Terezína do rodinného tábora Osvìtim-Birkenau. Vzdal se tu výhodné pozice lagerkápa a stal se vedoucím dìtského bloku. Po vzdalosti 31. v osvìtiském plekle zde mìly dìti pøejatelní jíz podmínky k životu. Mìsto paland se v nì mì nacházely stolièky, stìny byly vymalovány. Dìti na bloku trávily vì tìsnù dne a na veèer se vracealy ke svým rodìùm. Podle vù byly rozdìleny leny do skupinek, probíhalo tu tajné improvizované vyuèování a rùzné programy. Fredy jìm obstarával i další potravu. Jeho zásluhou zde také žádne dìti až do bøeznové likvidace transportu nezemelo na podvýživu. I v bloku probíhaly apely, byly vùšak jen krátké a dìti byly ušetøeny surovostí. Na pøelomu roku 1943/1944 dìti nacvìely a také pøedevším pøedstavily Sni hurka a sedm trpaslíkù, na které se dostavili i pøislùšníci SS.

Když se koncem února 1944 blížil konec šestimìsíèní karantény záèijového transportu, byl Hirsch kontaktovaný taborovým hnùtem odporu. Snažili se jej získat jakožto vùdce pøipravovaného povstání. Tak se Fredy Hirsch dozvìl dì i o chystaném konci záèijového transportu. Ráno 8. bøezna se pøedávalo pozitím vì tìsnìho množství uklidoujících lékù. Umírá pøed tím, než je s ostatními ze záèijových transportù zplynován v osvìtiských plynových komorách.

**Jiøí Steiner
(1929 - 2002)**

Narodil se jako dvojèe a v situaci, do nìž se jako židovský chlapec dostal, mu tato skuteènost zachrаниla život.

Do Terezína byla rodina Steinerových deportována z Prahy transportem Ck v prosinci 1942. Jiøímu i bratu Zdeòkovi bylo 13 a pùl let. Pouhých osm mì sùcù trvalo jejich živoøení v ghettu. 6. záìí 1943 byla celá rodina v transportu Dl, který jako první odjíždìl z Terezína do tzv. rodinného tábora v Osvìtimi II-Bøezence. Zde si dr. J. Mengèle vybral Jiøího i Zdeòka ke svým pokusùm. Provádìl na nich antropologická mìøení, odbíry a rozbory krve, rentgeny a èasto je proto odvázel do své ordinace. Když se pøiblížil den likvidace vì zòù pøivezených do rodinného tábora z Terezína v záìí 1943, bylo vyèlenì no jen nì kolik desítek osob, které nadále zůstaly v tábore. Mezi nimi i dvojøí Steinerovy. Do plynových komor 8. bøezna 1944 chlapci neodešli, neboøi pokusy s nimi nemìl Mengèle ukonèené.

Oba chlapci pøežili Osvìtim a doèekali se zde osvobození.

Fotografie osvobozené skupinky osvìtiských vèenù.
Uprostřed Jiøí Steiner
Photo of the liberated group of Auschwitz prisoners.
In the middle Jiøí Steiner

among those charged with organising life in the still-nascent Ghetto. Fredy became a member of the department for the care of the young, where he attempted to improve the situation of the children in the Ghetto, arranged cultural and illegal educational programmes. Hirsch was to some extent able to obtain a certain degree of respect for his German origins and self-confident air even from some members of the SS, and this helped him in arranging events relating to children.

Despite his status, however, in September 1943 he was punished by inclusion in the transport of 5,000 persons from Terezín to the family camp at Auschwitz-Birkenau. Here he relinquished the advantageous position of *lagerkápa* ('camp kapo', i.e. senior kapo), and became head of Children's Block 31. In the hell of Auschwitz, here at least children had slightly better conditions in which to live there were seats in place of plank beds, and the walls were painted. Children spent most of the day in the block, and returned to their parents in the evening; they were divided into groups by age, and secret, improvised teaching and various programmes took place here. Fredy also managed to arrange extra food, and it is to his credit that none of the children died from malnutrition before the March liquidation of the transport as a whole. Roll calls also took place in the block, but these were short and the children were spared from brutality. At the end of 1943 the children rehearsed and performed a presentation of Snow White and the Seven Dwarves, attended even by some members of the SS.

When at the end of February 1944 the end of the six-month quarantine was drawing nigh, Hirsch was contacted by the camp resistance; they attempted to recruit him as a leader of the prepared uprising. Fredy Hirsch therefore knew of the planned end of the September transport. On the morning of March 8th he took a fatal overdose of sleeping pills, dying before those others of the September transport gassed in the chambers at Auschwitz.

**Jiøí Steiner
(b. 1929 - d. 2002)**

Born a twin, this fact saved